

УДК 336.14

С. Я. Кондратюк, канд. екон. наук, доц.,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

БЮДЖЕТНИЙ АНАЛІЗ І ЙОГО ЗАСАДИ

Розглянуто сутність, ознаки класифікації та методику бюджетного аналізу, а також загальний аналіз виконання дохідної та видатково частин бюджету. Показано аналіз виконання окремих доходів державного і місцевих бюджетів та основні його завдання. Визначено й охарактеризовано напрями аналізу виконання видатків бюджетів на деякі соціальні заклади. Розкрито аналіз кошторису на освіту й охорону здоров'я в розрізі економічної класифікації видатків з урахуванням показників мережі, штатів і контингентів.

Ключові слова: бюджетний аналіз, аналіз виконання бюджету, аналіз кошторису доходів і видатків розпорядників бюджетних коштів.

Постійне зростання валового внутрішнього продукту нашої країни і видатків державного та місцевих бюджетів створює нові можливості для виконання комплексу соціально-економічних завдань — підвищення добробуту українського народу, зайнятості і дозвілля, розвитку охорони здоров'я, освіти, культури. Науково обґрунтоване бюджетне планування, раціональне використання видатків, мобілізація доходів до бюджету — найважливіші завдання фінансових і фіскальних органів. Багато в чому їх виконання залежить од рівня організації та підвищення якості бюджетного аналізу як одного з методів бюджетного контролю.

Окремим проблемам бюджетного аналізу присв'ячували публікації зарубіжні та вітчизняні науковці М. А. Болюх, Є. М. Данилов, В. Г. Дем'янишин, Р. Т. Джога, А. П. Заросило, В. В. Кліманов, Д. А. Панков, В. П. Письмак, Г. Б. Поляк, М. Г. Чумаченко та ін. [1—8]. Вони досліджують різні аспекти економічного аналізу, проте цілісного та всебічного дослідження засад бюджетного аналізу в Україні не проводилося. Тому головна мета цієї статті — дослідити засади бюджетного аналізу як важливого етапу підготовки управлінських рішень у бюджетному менеджменті.

Економічний аналіз державного та місцевих бюджетів, кошторисів розпорядників і планів одержувачів бюджетних коштів (далі — бюджетний аналіз) є невіддільним од аналізу соціально-економічного розвитку відповідної території і слугує методом бюджетного контролю за виконанням кількісних і якісних показників. Водночас бюджетний аналіз передбачає оцінку стану організаційно-економічної та контрольної роботи фінансових та фіскальних органів, а також прийнятих ними заходів для забезпечення виконання бюджетів (кошторисів).

Висновки бюджетного аналізу використовуються для: об'єктивної оцінки результатів виконання бюджетів; виявлення причин одхилень од затверджених призначень, вивчення впливу основних із них; розробки пропозицій і рекомендацій, спрямованих на пошук резервів поліпшення дохідної бази державного і місцевих бюджетів; забезпечення надходження у встановлений термін обов'язкових платежів з кожного джерела доходів і за кожним бюджетом; своєчасного фінансування видатків за цільовим призначенням; здійснення контролю за процесом виконання бюджету; зміцнення фінансової дисципліни; удосконалення законодавства, що використовується для планування видатків бюджетів, тощо.

Значимість бюджетного аналізу для бюджетного процесу передбачає виокремлення ознак його класифікації. Розрізняють бюджетний аналіз за: *предметом аналізу* — аналіз дохідної і видаткової частин бюджету, його фінансування, кредитування чи боргу; *місцем проведення первинного аналізу* — у даному фінансовому чи фіскальному органі (районний рівень), у вищому фінансовому чи фіскальному органі (обласний рівень), у базовій ланці (сільська, селищна чи міська ради); *відомчий аналіз* (у структурах райвиконкому).

Залежно від етапів бюджетного процесу розрізняють **аналіз у складанні проекту бюджету** — *попередній* (аналіз очікуваного виконання у поточному році на матеріалах звітності за I-III квартали, станом на 1 листопада, на 1 грудня); *наступний* (аналіз результатів виконання бюджету минулого року); *перспективний* (при визначенні динаміки й обсягів бюджетних призначень на перспективу), а також **аналіз виконання бюджету** — *поточний* (за матеріалами періодичної звітності) й *оперативний* (у фінансових чи фіскальних органах за матеріалами оперативних зведень з виконання надходжень і видатків у розрізі контингентів).

Бюджетний аналіз за обсягом аналітичної роботи поділяється на *комплексний* і *тематичний*. Виокремлюють також види аналізу залежно від ступеня механізації й автоматизації аналітичного опрацювання бюджетної інформації. Необхідно зазначити, що жоден із видів аналізу не проводиться відокремлено, не існує поза іншими. Це є цілісна система аналітичного опрацювання бюджетної інформації, яка слугує загальній меті аналізу та спрямована на вирішення завдань управління.

До бюджетного аналізу висувають такі найважливіші вимоги, як комплексність, документальна обґрунтованість, конкретність, використання в процесі аналізу широкого кола взаємопов'язаних показників фінансової, статистичної, відомчої інформації. Критеріями оцінки результатів бюджетного аналізу є максимальна мобілізація внутрішніх резервів доходів до бюджету чи розпорядника, доцільність, цілеспрямованість і раціональність використання бюджетних коштів.

Методика бюджетного аналізу визначає етапи аналізу і прийоми аналітичного опрацювання інформації. *Етапи аналізу як процесу* можна уявити так: спочатку проводиться добір необхідних даних, їх перевірка, зведення, групування. Потім підбиваються підсумки аналізу, тобто здійснюється підрахунок впливу головних чинників на результати виконання бюджету, величину невикористаних резервів, наводяться основні висновки. Кінцевий етап — розробка практичних пропозицій і рекомендацій за результатами аналізу. *Прийоми аналітичного опрацювання інформації* — це розрахункові й евристичні методи аналізу, зокрема: порівняння (горизонтальне, вертикальне, трендове, просторове, базисне, рейтингове) показників, агрегування, визначення причин відхилень од затверджених призначень, виявлення взаємозв'язків і кількісних залежностей між показниками тощо.

Методика бюджетного аналізу умовно може бути поділена на загальну і спеціальну. *Загальна методика* однаково використовується в аналізі виконання бюджету (кошторису) як у цілому, так і в розрізі конкретних видів доходів та видатків. До загальної методики належить: визначення завдань аналізу; добір і попередня перевірка вірогідності та вірності даних; використання прийому порівняння як головного при визначенні рівня виконання призначень і динаміки показників; застосування затверджених та уточнених даних як бази для порівняння й оцінки показників; прийом розкладання відхилень від встановлених призначень за чинниками, що по-різному вплинули на результати виконання бюджету; широке застосування поряд з абсолютними відносних і середніх показників, а також зведених величин; застосування аналітичних групувань і побудова таблиць, що дозволяє зробити висновки про результати виконання бюджету.

Використання прийомів спеціальної методики залежить від: виду бюджету, який аналізується (обласний чи районний бюджет, бюджет міста чи його району тощо); виду доходів або напрямів видатків; кількості та якості даних, що забезпечують найповнішу інформацію з аналізованого питання; способу їх перевірки; виду необхідних групувань і розрахунків аналітичних таблиць; передбачуваних висновків щодо резервів зміцнення доходної бази бюджету і вможливлення їх мобілізації. Для аналізу виконання бюджету на різних рівнях фінансові та фіскальні органи мають у своєму розпорядженні неоднаковий обсяг інформації, тому кількість показників і глибина їх аналізу неоднакові.

Кожен із прийомів аналізу має важливе значення, але конкретність і дієвість висновків бюджетного аналізу залежить насамперед від комплексного їх застосування.

Доповнюючи один одного, вони сприяють розкриттю складних зв'язків і залежностей, що виникають між різноманітними показниками в процесі виконання відповідного бюджету як за доходами та видатками, так і його фінансуванням, кредитуванням, боргом. Крім того, для аналізу бюджету можна використовувати різноманітні бюджетні коефіцієнти.

У процесі виконання бюджету фінансові і фіскальні органи систематично стежать за оперативними даними про надходження доходів і використання бюджетних коштів, про їх залишки на рахунках бюджету, а також у періодичній звітності. Найбільш повний економічний аналіз проводиться за результатами виконання бюджетів за квартал і за рік. Для аналізу використовуються планові показники, дані оперативного обліку, періодичні і річні звіти про виконання відповідного бюджету, статистична звітність, акти ревізій і перевірок, матеріали фінансових органів з аналізу кошторисів і фінансової звітності бюджетних закладів.

Аналіз починається з порівняння звітних даних із плановими показниками, у результаті чого виявляються ті або інші відхилення. Якщо в процесі виконання бюджету затверджені суми були змінені, для правильної оцінки аналізованих даних необхідно уточнити показники бюджету. До них включаються суми збільшення або зменшення доходів і видатків згідно із законами чи рішеннями відповідних рад, а також суми вільного залишку бюджетних коштів та видатків за рахунок резервних фондів. Потім звітні показники вже порівнюються з уточненим планом.

Детальному аналізу надходжень і використання бюджетних коштів передують загальна оцінка виконання бюджету, тобто розгляд результатів виконання бюджету в загальних сумах доходів і видатків та визначення відсотків виконання, показників стану бюджету і його складових, а також оборотної касової готівки на кінець року. Відсотки виконання місцевих бюджетів обчислюються без залишків бюджетних коштів. Крім того, для вірної оцінки доцільно визначати відсотки виконання відповідного місцевого бюджету за доходами чи видатками без сум взаємних розрахунків із бюджетом вищого або нижчого рівня.

Оцінка загальних результатів виконання бюджету проводиться за видами бюджетів, у розрізі доходів і видатків та складових бюджету — загального і спеціального фондів. Для характеристики динаміки бюджету загальний його обсяг порівнюється з виконанням за попередній рік або кілька минулих років. Крім того, для аналізу і прогнозування соціально-економічного розвитку територій вивчаються планові та звітні показники реальних бюджетів подані у зведених бюджетах України, Автономної Республіки Крим, областей, районів, міст із районним поділом.

Аналізуючи виконання бюджетів, варто оцінити участь громадськості (бюджетних комісій, громадських інспекцій і слухань тощо), її діяльність і результати, заходи, проведені фінансовими та фіскальними органами для забезпечення виконання центральних і централізованих місцевих бюджетів у цілому та наданні практичної допомоги у виконанні бюджетів сіл, сільських рад і селищ.

Головними завданнями аналізу виконання дохідної частини бюджету є пошук резервів зміцнення власної дохідної бази і збільшення контингентів загальнодержавних та місцевих податків і зборів. Крім того, в процесі аналізу встановлюється дотримання законодавства в бюджетуванні в цілому та обчисленні окремих обов'язкових платежів, вірність розподілу цих доходів між центральним і місцевими бюджетами та окремими видами місцевих бюджетів з погляду економічної обґрунтованості й соціальної справедливості.

Аналізуючи виконання дохідної частини бюджету, насамперед визначають, як виконано затверджені показники за окремими дохідними джерелами. Виконання надходжень з податку на додану вартість до державного бюджету України аналізується за видами економічної діяльності від внутрішніх товарів (послуг) та їх імпорту. У зв'язку з тим, що до державного бюджету України одні платники сплачують позитивне сальдо з податку на додану вартість, а інші платники з цього ж бюджету

отримують відшкодування даного податку, в аналізі бюджету варто виявити як суми відхилень податкових зобов'язань од податкового кредиту, так і загальний результат виконання надходжень і відшкодувань податку на додану вартість у розрізі територій — держави, Автономної Республіки Крим, областей, міст, районів. Для виявлення причин ухилень від сплати аналізують показники експорту й імпорту, виробництва та реалізації товарів (послуг), оподатковуваних податком на додану вартість, за обсягом й асортиментом. У територіальному розрізі на сплату податку на додану вартість в основному впливає розміщення виробництва та реалізації товарів (послуг), позаяк часто вони не збігаються.

Виконання доходів з податку на додану вартість до державного бюджету України залежить од вибору покупцями (споживачами) ринків товарів (послуг) і суб'єктів підприємництва, а також од швидкості документообігу та стану платіжної дисципліни. Аналіз має показати роль фінансового і фіскального органів у забезпеченні виконання доходів з податку на додану вартість, контролю за процесом оподаткування та адміністрування, вірності обчислення сум цього податку і своєчасності перерахування до бюджету. Якщо було прострочення платежів, з'ясовують кількість випадків і суми платежів, внесених до бюджету з порушенням установлених термінів. Це дає можливість зробити висновки про стан платіжної дисципліни та прийнятих цими органами заходів для її зміцнення.

Виконання бюджетів з податку на прибуток підприємств, так само як і з податку на додану вартість, аналізується в територіальному і галузевому розрізах. Цей аналіз ґрунтується на вивченні показників з виробництва, реалізації, собівартості та прибутку. При цьому, застосовують загальні методи, якими користуються в аналізі фінансово-господарської діяльності підприємств різноманітних галузей економіки, а також специфічні прямі і непрямі податкові методи.

При відомчому аналізі виконання державного бюджету з податку на прибуток підприємств державного сектору може бути виявлено, що за загального виконання фінансових планів з найважливіших показників частина державних підприємств не справляється з установленими для них завданнями, в результаті чого зменшуються надходження від прибутку до бюджету. У таких випадках відзначають конкретні міністерства чи відомства, які не виконують поставлених завдань, кількість і частка таких підприємств. Особливу увагу звертають на діяльність збиткових підприємств і вжиті заходи зі скорочення та ліквідації їх збитковості.

До відповідних місцевих бюджетів надходить податок на прибуток комунальних підприємств, які підпорядковані виконавчому органу місцевої Ради, аналіз якого проводиться за рівнем комунальної власності. Так, аналізуючи виконання бюджету району міста державного значення, доцільно виокремити промисловість, торгівлю, житлове і комунальне господарство, установи культури й охорони здоров'я та інше місцеве господарство. Особлива увага надається аналізу економічних показників, характерних для даного виду діяльності об'єктів комунальної власності.

Аналіз має показати, як фінансові й фіскальні органи забезпечували мобілізацію до бюджету податку на прибуток підприємств, характер і якість їх роботи, її обсяги та результати, внесені працівниками цих органів пропозиції та виявлені резерви зменшення збитків, які збільшили надходження до бюджету.

Для характеристики своєчасності надходжень од обов'язкових платежів порівнюють суми недоїмки, податкового кредиту та податкового боргу з окремих платежів на початок і кінець періоду. Особлива увага звертається на заходи, проведені фінансовими та фіскальними органами для забезпечення контролю за своєчасним і повним перерахуванням до бюджетів податків та інших обов'язкових платежів, а також на роз'яснювальну роботу серед платників.

Аналіз виконання державного і місцевих бюджетів починається з характеристики видатків за такими основними функціями, як економічна, соціальна, управлінська та оборонна. Подальший аналіз видатків на економічну діяльність проводиться в розрізі таких галузей,

як промисловість, будівництво, сільське і лісове господарство, транспорт і зв'язок, інформатика, житлово-комунальне та шляхове господарства.

В аналізі виконання видаткової частини відповідного бюджету підбиваються результати його виконання в цілому, за видами видатків у розрізі окремих груп і видів бюджетних закладів. Виконання видаткової частини бюджетів аналізується в розрізі програм, відомств і цільового використання (за елементами витрат). Аналіз не обмежується порівнянням суми використаних бюджетних коштів із плановими призначеннями. Необхідно оцінити виконання видаткової частини бюджетів з макрофінансового погляду, визначити ефективність використання бюджетних коштів, дотримання бюджетної дисципліни, а також з'ясувати можливості більш ощадливого використання асигнувань, перевірити характер витрачання бюджетних коштів. Стан нормування оцінюється з боку обґрунтованості норм і рівня задоволення запитів бюджетних закладів.

Для аналізу видатків з місцевих бюджетів на окремі види місцевого господарства й організацій використовуються спеціалізовані показники, які характеризують специфічні особливості даної галузі чи організації. Так, видатки на житлове господарство аналізуються щодо житлового будівництва, капітального ремонту житлового фонду, результатів господарської діяльності з експлуатації житлового фонду; в комунальному господарстві дається характеристика капітальних вкладень з благоустрою, видатків на поточне утримання тощо.

Аналіз видатків на соціальну сферу проводиться в цілому і за окремими видами цих закладів та заходів. Видатки на освіту й охорону здоров'я варто порівнювати з основними показниками, що характеризують мережу, штати і контингенти. Крім того, використовують звіти головних розпорядників коштів з виконання кошторисів і статистичну звітність. За нормального виконання бюджету щодо розгорненої мережі, контингентів і штатів не повинно бути розбіжностей між призначеннями видатків з відповідного бюджету та в зведеному кошторисі. В аналізі виокремлюються видатки із загального та спеціального фондів, поточні видатки, капітальні вкладення, капітальний ремонт, інші капітальні й нерозподілені видатки.

Видатки на освіту аналізуються спочатку в розрізі відомств, потім за видами закладів і заходів. Аналіз виконання призначень видатків на поточне утримання дошкільних установ необхідно ув'язати з показниками розширення цієї мережі, кількості груп, чисельності дітей, кількості днів їхнього перебування в цій установі. Затримка введення в дію нових місць, затягування термінів капітального ремонту будівель, неповне використання місць у дитячих садках призводять до того, що частина бюджетних асигнувань залишається невитраченою. Це може бути й у тих випадках, коли середньоспискова чисельність дітей відповідає плану, і навіть дещо перевищує його, але фактична кількість днів перебування дитини в дошкільній установі виявляється меншою, ніж було враховано в показниках бюджету, що впливає на величину видатків на харчування та збільшує бюджетні видатки на одну особу.

Для аналізу користуються звітністю розпорядників бюджетних коштів. За даними цих звітів порівнюють суми видатків, затверджені в кошторисі на рік, із касовим і фактичним виконанням у цей же період та визначають видаткові відхилення заробітної плати, харчування, придбання матеріалів і послуг, придбання м'якого інвентарю, капітальний ремонт. У розділі «Показники по штатах і контингентах» установлюють планові і фактичні дані на кінець року з кількості дошкільних установ, кількості груп та облікової чисельності дітей, а також визначають середньоспискову чисельність дітей і кількість днів відвідувань дітьми дошкільної установи протягом року. На розмір витрачання коштів з бюджету впливає і величина надходження коштів од батьків. За звітом встановлюють виконання надходжень батьківських коштів, заборгованість батьків на кінець року і з'ясовують її причини.

Аналізуючи видатки бюджету на загальноосвітні середні школи, перевіряють їх кількість, чисельність учнів, кількість класів та їх наповнюваність. Кількість учнів і

класів за уточненим планом порівнюють із фактичним виконанням на кінець року та середньорічним контингентом по групах класів, з'ясовують причини відхилень (невиконання плану прийому, виключення зі школи тощо).

Особлива увага приділяється аналізу показника «Наповнюваність класу», адже він характеризує певною мірою ефективність використання бюджетних коштів. Якщо наповнюваність класу нижча від норми, то вартість навчання підвищується, і на утримання зайвих класів потрібні додаткові бюджетні кошти. Протягом року наповнюваність класів змінюється. Тому в аналізі треба порівняти показники на початок і кінець звітної року, визначити, чи дотримувалися норми наповнюваності в комплектуванні класів на початку навчального року, чи перевірялася фінансовими органами правильність комплектування. Якщо протягом року були виключення учнів зі школи, варто з'ясувати їх причини.

Аналіз проводиться в розрізі елементів економічної класифікації видатків. Зміна кількості класів порівняно з прийнятим у кошторисі впливає насамперед на фонд заробітної плати, у складі якого вагому частку становить заробітна плата вчителів. Відхилення видатків на заробітну плату від запланованих можуть бути викликані також незбігом фактичних ставок заробітної плати вчителів із середніми, врахованими в кошторисі, наявністю незаміщених годин, неповним укомплектуванням штатів адміністративно-обслуговуючого й навчально-допоміжного персоналу, відхиленням суми виплат допомоги з тимчасової непрацездатності від величини економії, передбаченої кошторисом. Потрібно також проаналізувати кошторисні асигнування і використані кошти на господарські та інші видатки загальноосвітніх середніх шкіл.

По бюджетних установах, кошторис яких передбачає видатки на харчування, в аналізі цих видатків порівнюють фактичну кількість днів функціонування на рік із плановою. Для характеристики виконання норм видатків на харчування по звітах розпорядників бюджетних коштів устанавлюється сума фактичних видатків і ділиться на загальну кількість днів функціонування кожного виду бюджетних установ. Отриманий результат показує фактичні видатки на день на харчування однієї дитини (вихованця, учня), який порівнюють із нормою. Крім того, аналізують середні видатки на поточне утримання однієї дитини в дошкільних установах, одного вихованця в школах-інтернатах тощо. Для цього сума бюджетних видатків на поточне утримання ділиться на середньорічний контингент. Отримана середня величина видатків порівнюється з кошторисною середньою нормою.

Порядок і методи аналізу видатків на охорону здоров'я мають багато спільного з аналізом видатків закладів освіти. Насамперед аналізують видатки бюджету на поточне утримання за видами бюджетних закладів і заходів з охорони здоров'я, капітальні вкладення, капітальний ремонт і придбання устаткування та інвентарю. В аналізі середньої величини видатків на ліжко, зокрема видатки на харчування і медикаменти, розглядаються планові та звітні показники з мережі й контингентів.

Для аналізу видатків на заробітну плату використовують дані виконання штатів і середньої заробітної плати персоналу. Якщо штат укомплектований не повністю, з'ясовують склад вакантних посад у розрізі груп персоналу — лікарський, середній медичний, молодший медичний, адміністративно-господарський. Неповне укомплектування штату, навіть за підвищення середньої заробітної плати порівняно із запланованим, є причиною економії фонду заробітної плати. Відхилення в середній заробітній платі може бути викликане змінами в складі медичного персоналу, профілю роботи медичних підрозділів (відділень, кабінетів), виплатами за понаднормову роботу медичному персоналу. В аналізі з'ясовується, чи перевіряли фінансові органи вірність оплати праці медичного персоналу, які заходи ними вжито для усунення порушень.

В аналізі грошових норм видатків на харчування, медикаменти і перев'язувальні засоби необхідно фактичні видатки порівняти з кошторисною нормою. Відхилення середньої фактичної величини видатків од кошторисної норми може спостерігати-

ся і за дотримання встановлених норм харчування, якщо ці норми диференційовані, а профіль ліжок змінився.

Видатки стаціонарних закладів соціального обслуговування (будинки для інвалідів) аналізуються за тими ж методами, що й лікарень охорони здоров'я.

У процесі аналізу видатків виявляють, як фінансові органи здійснюють контроль за виконанням кошторисів і додатковою діяльністю бюджетних закладів, за збереженням державних коштів та майна, які результати цього контролю. Аналіз використання фондів заробітної плати бюджетних закладів проводиться окремо з штатного складу й позаштатних працівників. По власних коштах бюджетних закладів характеризують надходження та їх цільове використання порівняно з кошторисними призначеннями, з'ясовують залишок цих коштів на кінець року.

Аналізуючи видатки на утримання органів державного управління, слід установити дотримання уточненого ліміту видатків з окремих ланок апарату, порівняти касові та фактичні видатки із кошторисом. В аналізі видатків на заробітну плату враховують кількість посад за штатним розписом, середньорічну чисельність працівників і фактичну їхню наявність на кінець року. Сума адміністративно-господарських видатків на одиницю порівнюється з кошторисом. За наявності завдання на скорочення адміністративно-управлінських видатків необхідно з'ясувати його виконання.

Про аналіз виконання відповідного бюджету на певну дату (місяць, квартал, рік) фінансові органи періодично доповідають відповідним місцевим органам влади і Кабінетові Міністрів України, що дозволяє останнім приймати оперативні управлінські рішення, спрямовані на усунення недоліків виконання бюджету та раціональне використання бюджетних коштів. Результати виконання бюджетів у поточному році й остаточні результати за минулий бюджетний період фінансові органи доповідають відповідним виконавчим органам влади під час обговорення проекту бюджету на майбутній рік.

Матеріали бюджетного аналізу оформлюються у вигляді пояснювальної записки до звіту про виконання відповідного бюджету щоквартально і за рік. Цей документ засвідчує діяльність фінансових і фіскальних органів, адже показує виявлені ними резерви і прийняті заходи для виконання дохідної та видаткової частин бюджету, а також проведені заходи щодо зміцнення бюджетно-податкової і фінансової дисципліни, підвищення якості звітності. Закінчується пояснювальна записка висновками про результати виконання бюджету, характеристикою виявлених резервів, конкретними пропозиціями про шляхи їх мобілізації.

Оцінка результатів виконання бюджету як фінансового плану дається на основі узагальнення всіх проведених розрахунків в аналітичних таблицях, які відображають показники затвердженого бюджету, уточненого плану, касові та фактичні, а також відхилень од плану з причин їх утворення й інші відомості, що характеризують аналізовані показники. Це дозволяє комплексно проаналізувати вплив на рівень показників різноманітних чинників у їх взаємозв'язку. Коло показників аналітичних таблиць залежить од завдань бюджетного аналізу.

Отже, організація аналітичної роботи на базі єдиних форм аналітичних таблиць із застосуванням єдиних методів обчислення аналітичних показників та обов'язковим зазначенням найважливіших координаційних завдань і результатів виконання бюджету уможливить підвищення рівня бюджетного аналізу як однієї з важливих функцій управління бюджетним процесом, що є головним у державному фінансовому менеджменті.

Тож належне проведення бюджетного аналізу дозволить виявляти недоліки у виконанні бюджету, залучати резерви, виявляти відхилення від затверджених призначень, виправляти недоліки бюджетування, запобігати бюджетним правопорушенням, давати правильну оцінку виконанню бюджету, стану фінансової та платіжно-розрахункової дисципліни, що дуже важливо для підвищення якості бюджетного планування.

Література

1. Аналіз фінансово-господарської діяльності бюджетних установ: Навч. посіб. / М. А. Болюх, А. П. Заросило. — К.: КНЕУ, 2008. — 344 с.
2. Анализ хозяйственной деятельности в бюджетных и научных учреждениях: Учеб. пособие. / Е. Н. Данилов, В. Е. Абарникова, Л. К. Шипиков. — Минск: Интерпрессервис, Экоперспектива, 2003. — 336 с.
3. Анализ хозяйственной деятельности в бюджетных и научных учреждениях: Учеб. пособие. / В. Г. Демьянишин. — К.: УМК ВО, 1989. — 135 с.
4. Анализ хозяйственной деятельности бюджетных организаций: Учеб. пособие. / Ред. Д. А. Панков. — 3-е изд., стер. — М.: Новое знание, 2004. — 409 с.
5. Бюджетные системы Беларуси, Казахстана, России и Украины: сравнительный анализ / Ред. В. В. Климанов. — М.: УРСС, 2004. — 144 с.
6. Економічний аналіз: Навч. посіб. / За ред. акад. НАНУ, проф. М. Г. Чумаченка. — Вид. 2-ге, перероб. і доп. — К.: КНЕУ, 2003. — 556 с.
7. Облік у бюджетних установах: Підручник / Р. Т. Джога, Л. М. Сінельник, М. В. Дунаєва; за ред. Р. Т. Джоги. — К.: КНЕУ, 2006. — 477 с.
8. *Письмак В. П.* Проблемы устойчивого функционирования социально-экономической модели Украины. — Донецк: Донеччина, 2003. — 544 с.

Надійшла до редакції: 28.01.2009

УДК 336.221.22

А. Є. Буряченко, канд. екон. наук, доц.,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

БЮДЖЕТНИЙ ФЕДЕРАЛІЗМ ЯК ПРИНЦИП ПОБУДОВИ ФІНАНСІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В РОЗВИНУТИХ КРАЇНАХ

Доводяться переваги бюджетного федералізму, притаманного розвинутим країнам, і розглядаються можливості впровадження деяких його елементів у вітчизняній економіці.

Ключові слова: місцеве самоврядування, децентралізація, бюджетний федералізм, унітаризм, концепція субсидіарності, кооперативна та децентралізована модель.

Прагнення побудувати в нашій країні ефективну систему взаємовідносин між органами різних рівнів у бюджетній сфері і бажання уникнути економічно необґрунтованих, помилкових рішень спонукає до вивчення як позитивного, так і негативного світового досвіду в організації бюджетних відносин.

Будь-яка бюджетна система має бути зорієнтована на розв'язання завдань з будівництва системи, яка відповідала б таким основним вимогам, як соціальна справедливість, економічна ефективність і політична стабільність. У різних країнах існують неоднакові умови (адміністративні, соціальні, національні, культурні, історичні тощо), які впливають на формування взаємовідносин різних рівнів влади у бюджетній сфері. Залежно від цих умов кожна країна по-своєму розв'язує питання бюджетного устрою.

Як правило, більш висока централізація бюджетної системи і більший обсяг бюджетних коштів, що перерозподіляються, характерні для країн з високим ступенем нерівності бюджетної забезпеченості, однак при цьому необхідною умовою є вирівнювання бюджетної забезпеченості місцевих органів влади, тобто кінцевим споживачам надається відносно однаковий доступ до бюджетних послуг.